

שם העבודה : חלוקת תפקידים ותמיכה משפחתית בחברה ערבית כגורם הקשור לסגנון

התמודדות ורמת חרדה

שנה : 2007

מס' קטלוגי : 548

שם המגיש : למיס עודה

עבודת גמר לתואר מוסמך, הפקולטה לחינוך, החוג לחינוך, אוניברסיטת חיפה

תקציר המחקר

גידולו של ילד בעל פיגור שכלי בבית כרוך במשבר, אשר עלול להגביר את תחושות הדחק בקרב המשפחות. בסקירת ספרות אודות הורים לילדים בעלי פיגור, ניתן לחוש את הקשיים המרובים והמורכבים עמם מתמודדים הורים אלה, את הכאב המתמשך, וכן את הצרכים המיוחדים של הילד לאורך מעגל החיים. רבים הם המחקרים אשר דנו והתייחסו לסוגיות, כמו עמדות, התמודדות, דחק ותמיכה חברתית בקרב משפחות לילדים עם פיגור שכלי, ועם זאת מועט מאוד הידע אודות משפחות לילדים עם פיגור שכלי בחברה הערבית. החברה הערבית בישראל נמצאת בשינוי מתמיד, וכתוצאה מתהליך המודרניזציה חל מעבר מחברה קולקטיביסטית ליותר גרעינית. העלייה ברמת ההשכלה, בד בבד עם יציאתן של נשים לשוק העבודה חוללה שינויים במבנה החברתי ובנורמות והערכים החברתיים. מכאן, ראינו צורך לבחון כיצד הורים ערביים מתמודדים עם גידולו של ילד בעל פיגור קל או בינוני הגר בבית, זאת באמצעות ארבע שאלות עיקריות:

- האם קיימים הבדלים בין אמהות לאבות בסגנונות ההתמודדות ורמות החרדה ?
- האם קיימים הבדלים בין אבות לאמהות בתפיסות מסורתיות לגבי חלוקת התפקידים בבית וכן תפיסת התמיכה המשפחתית של המשפחה המורחבת?
- האם חלוקת תפקידים בבית (מעורבות האב בטיפול) משפיעה על סגנון ההתמודדות ורמות החרדה הן של האבות והן של האמהות?
- האם התמיכה מהמשפחה המורחבת משפיעה על סגנונות ההתמודדות ורמות החרדה של הורים ?

לצורך בדיקות ההשערות הנ"ל אותרו 94 זוגות של הורים לילדים עם פיגור שכלי קל או בינוני הגרים באזור הגליל המערבי. כל אחד מבני הזוג מילא סט שאלונים בנפרד. השאלונים סומנו במספרים סידוריים בכדי לעשות התאמות בין בני הזוג בהמשך.

כלי המחקר העיקריים כללו שאלון דימוגרפי אישי וארבעה שאלונים:

1. שאלון סגנונות התמודדות שפותח על ידי Carver et al (1989), ובו פריטים. השאלון תורגם לעברית ונבנה בגרסה מקוצרת של 30 פריטים ע"י בן צור וזיינדר (Ben-Zur & Zeidner, 1995)

2. שאלון חלוקת תפקידים במשפחה, אשר פותח במקור ע"י צוות המחקר של המרכז לחקר ולימוד המשפחה באוניברסיטת חיפה, ועודכן ע"י (Katz, Lavee & Azaiza, 1996). ותורגם לערבית על ידי (עארף, 1997)
 3. שאלון תמיכה חברתית-FSS – Family Support Scale פותח ע"י דנסט, ג'נקינס וטריבט (Dunst, Jenkins & 1984 Trivette,) ותורגם ע"י רעיף (1992).
 4. שאלון חרדה אשר לקוח משאלון STPI, שחיברו ספילברגר ועמיתיו (Spielberger et al., 1979), ותורגם לעברית ע"י בן צור (Ben – Zur, 1998).
- ממצאי המחקר העיקריים הצביעו שאמהות השתמשו יותר מאשר אבות באסטרטגיות התמודדות הממוקדת בבעיה.
- המחקר לא מצא הבדלים משמעותיים בין אבות לאמהות בממוצע התמיכה המשפחתית וברמות החרדה. בנוסף, בהסתמך על דיווחם של שני בני הזוג, עולה שאופי חלוקת התפקידים הוא מסורתי. בבואנו לבדוק את הקשר בין רמת מעורבות האב בחלוקת התפקידים לבין ההתמודדות הן של האבות והן של האמהות, מצאנו שאין קשר בין רמת מעורבות האב לבין סגנונות ההתמודדות של האבות או האמהות.
- זאת ועוד, במחקר זה לא מצאנו קשר בין מידת התמיכה המשפחתית לבין סגנונות ההתמודדות בקרב אבות או אמהות.
- ממצאים נוספים במחקר העידו על קשר בין מידת הדתיות לרמת החרדה ועל קשר בין מידת ההשכלה של אמהות ואבות לבין בחירת סגנון ההתמודדות.
- ממצאי המחקר מעידים שבתחום חלוקת התפקידים החלוקה עדיין מסורתית יותר. טרם ניכרת השפעתו של תהליך המודרניזציה, ועקב כך ולאור הנורמה החברתית, שבה החברה הערבית מטילה על האם את מלאכת הטיפול בבית ובילדים, אמהות ראו את עצמן כאחראיות הבלעדיות, ולפיכך השתמשו באסטרטגיות התמודדות ממוקדות בבעיה יותר מאשר ברגש. ממוצע התמיכה החברתית היה נמוך יחסית, וכמו כן לא נמצא קשר בין רמת התמיכה המשפחתית לבין סגנונות ההתמודדות.
- קיימים שלושה הסברים לכך, וייתכן ואחד מהם ישפוך אור על הממצאים: ההסבר הראשון הינו שתהליך המודרניזציה השפיע בעיקר על ערכי המשפחה ועל היחסים עם המשפחה המורחבת. אך לגבי הזוג עצמו, המשפחה הגרעינית, נראה שאין עדיין השפעה לתהליך המודרניזציה על הנורמות המסורתיות בחלוקת תפקידים. הסבר אחר הוא שההורים לילדים עם פיגור שכלי מבודדים את עצמם מהמשפחה המורחבת מחמת הבושה או בשל העומס הכרוך בטיפול בילד; הסבר אחרון הוא שתפיסת התמיכה נחשבת לסובייקטיבית, ולא מן הנמנע שהמשפחות אינן חשות שהיא מספקת את צרכיהן גם אם היא באמת קיימת.
- לבסוף, הסברנו את היעדר הקשר בין התמיכה המשפחתית או מעורבות האב בטיפול או במשק בית לבין התמודדות האם, בכך שהאם מטבעה היא המטפלת בילד, זהו התחום שבו היא מממשת את עצמה, ועליה לעמוד בציפיות החברה גם במקרה של ילד מוגבל או רגיל.